

K T R A D I Č N Í M U O D Ě V U

V polomské obecní kronice, založené roku 1924 správcem školy Tomášem Dostálem, se můžeme dočíst, že *nyňější kroj podobá se již všude obvyklému kroji venkovskému, kroj starý nebo národní vymizel*. Jak tento národní nebo lidový kroj vypadal a kdy byl odložen a nahrazen městskou módou, se dnes dovíme už jen z literárních zpráv a z různých obrazových a archivních dokladů. U původních nositelů se povědomí o horáckém kroji vytratilo a zachovalé krojové součásti najdeme jen v muzejních sbírkách. Přesto měl horácký kroj, jako jeden z regionálních typů lidového oděvu na Moravě, své charakteristické rysy, které vycházely z lnářských, tkalcovských a barvířských tradic horského kraje na moravsko-českém pomezí. Hlavně pracovní všední oděv využíval podomácku vyrobených látek, měl jednodušší skladbu a svou praktičností odpovídal životním potřebám nositelů. Naproti tomu do svátečního kroje pronikaly řemeslně a od počátku 19. století i manufakturně vyráběné látky, neboť sváteční oblečení rychleji vstřebávalo módní prvky z městského prostředí. Protože oděv byl často jediným osobním majetkem, byla mu věnována náležitá pozornost a literární zprávy často hovoří o šetrném zacházení a o dědění oděvních součástí z generace na generaci. Když se na konci 18. století objevují první souborná díla osvícenských autorů o moravském lidu a o jeho regionální diferenciaci, nechybí v nich ani zmínky o *národním kroji*. Krojem se venkovské obyvatelstvo tu více, tu méně lišilo od panských vrstev i měšťanů, oblékaných podle univerzální módy evropské, takže konzervativní lidový kroj byl často označován jako starobylý a hodný pozornosti, jako něco výjimečného a zvláštního. Např. Jan N. A. Hanke konstatuje ve své charakteristice obyvatelstva Markrabství moravského z roku 1786, že západní Moravu obývají čeští Moravané, protože jejich dialekt je k nerozeznání od českého. Výtečně pěstují len a věnují se předení příze a tkaní lněného plátna. Jejich kroj je český.

Koncem napoleonských válek (1815) dostaly krajské a vrchnostenské úřady za úkol malířsky zdokumentovat národní kroj na Moravě a ve Slezsku. Mezi zachovalými kresbami se objevilo i vyobrazení, nazvané *Böhmische Gebürigsbauer Kunstädter*, tj. *čeští horští sedláci kunštátští*. Protože kresby měly zachytit oděv poddaných na panství, můžeme se domnívat, že podobný lidový kroj nosili v neděli a o svátcích také v Polomi a Sulkovci. Pro muže byly typické krátké žluté koženky posazené do pasu, modrá, ke krku upnutá vesta nebo kabátek, vysoké holínky a klobouk. Jako svrchní oděv mužům sloužil dlouhý soukenný kabát s výraznými manžetami u rukávů a řadou zlatých knoflíků. Přednice, knoflíkové dírky a šosy

kabátu byly kontrastně lemovány světlou barvou. Svou kompozicí jde o mužský кроj, který byl rozšířen na celé západní Moravě.

U ženského kroje je patrné, že na horácký venkov pronikají počátkem 19. století látky průmyslového původu. Bílá potištěná zástěra, kterou má žena oblečenu, mohla být ušita z kartounu, vyrobeného v letovické textilní manufaktuře. Naopak látka sukně, modrá polovlněná *šerka*, byla dílem místních řemeslníků. Kabátek s výrazným kulatým límcem a výstřihem překrytým šátkem, má stejnou barvu jako sukně, proto komplet, inspirovaný městskými vzory, byl označován jako *šaty*. Podle úpravy hlavy s tuhým stříbrným čepcem, lemovaným krajkou a vzadu ozdobeným červenou stuhou vázanou v kličku, lze soudit, že malíř zobrazil bohatou selku nebo maloměstskou selskou ženu. Vyšší sociální postavení ženy dokládají i tři řady granátků na krku.

Na korunovační slavnosti v Brně roku 1836 zastupoval moravské Horácko, vedle Němců z Jihlavska, svobodný pár z panství Dolní Rožínka. Jejich vyobrazení na kolorované litografii Wilhelma Horna můžeme považovat za další významný pramen k poznání dobového oděvu širšího regionu severozápadní Moravy, včetně sledovaných obcí. Protože šlo o zemskou slavnost, vyobrazený oděv je sváteční a dokládá už zmíněné vývojové tendence, tj. používání továrních textilních výrobků, ať látek (kartoun, bavlněné plátno), nebo celých oděvních součástek (červený tištěný šátek). Zejména u muže jsou městské vlivy patrné, jak v použitém materiálu, tak ve střihu a v celkové kompozici oděvu.

Podle zápisu z obecní kroniky v Sukovci (Polomi?) starý horácký кроj vypadal následovně: *V dobách roboty nosil lid všední oděv ponejvíce z domácího plátna: muži kabáty i kalhoty, ženy sukně, životy i šátky, jež bývaly z plátna obarveného. Sváteční oděv mužů: vysoký klobouk podobný cilindru nebo válcovitá beranice barvy černé, rezavé nebo šedé s pentlemi po pravé straně, frak, fračice (lišily se od sebe hloubkou výstřihu a délkou šosů), jednořádková vesta zavřená, s velkými litými knoflíky na řemínkách, žluté koženky po kolena, dlouhé punčochy a střevíce s přaskama. Do nedávna nosívali také mentlíky nebo lajblíky, tj. kabáty z vlny nejčastěji barvy modré. Na krku šátek nebo půlku. V zimě vysoké boty a soukenné tmavomodré kožichy podšité ovčí kůží. O největších svátcích tmavomodré kabáty dlouhé až po kotníky. Ženy nosily na hlavě velice široký krepín z drátů, všelijakými drahými tretkami ověšený a pod ním čepce. Kabátky nosily krátké, široce vystřižené a přes ně šátky, dále zpenzry čili jupky se širokými rukávy v zápěstí velmi zúženými. Byly též velmi krátké se*

širokými límci. Sukně bývaly úzké a dlouhé, později krátké a široké. V zimě krátké kožichy bez šosů. Šaty byly ponejvíce kartounové, později též někdy hedvábné.

Tento přehled uvádí oděvní součástky místního kroje všedního i svátečního, jak se nosily od konce 18. století (*mužské punčochy a střevíce s přezkama*), ale už opomíjí poslední vývojovou fázi, kterou charakterizovalo nošení *kacabajek* a *jupek*. Zapomněl také na košile mužské a ženské, které byly spodním i svrchním oděvem a sloužily i na spaní. Různé názvy pro svrchní oděvní součástky svědčí o jejich proměnlivosti stříhové i materiálové v návaznosti na dobovou městskou módu. Stejně tak v městské módě měla svůj vzor nejnákladnější součást ženského kroje, čepec *krepín*, který si mohly dovolit jen ženy rychtářů, mlynářky a nejbohatší selky. Ostatní vdané ženy si hlavu pokrývaly plátěnými vyšívanými čepci, protože čepce byl znakem vdané ženy a nebylo slušné, aby žena chodila prostovlasá jako svobodné děvče. Čepce dostávala nevěsta při svatebním čepení, od 70. let 19. století už jen šátek, jak o tom zpívá lidová píseň, zapsaná J.Kováříkem v Sulkovci:

Po zrušení roboty roku 1848 a v následujících letech 19. století převážily urbanizační tendence na západní Moravě natolik, že se kroj odešel s nejstarší generací. Přesto tradiční oděv nebyl odložen ze dne na den, ale měl řadu přechodných forem. Především podomácké zpracování lnu a silné tkalcovské tradice vedly k tomu, že všední pracovní oblečení se dál šilo z domácího plátna různé kvality nebo z pruhovaných a kostkovaných *kanafasů*. Venkovské ženy dostávaly do výbavy polovlněné sukně (*šerky, mezulánky*), utkané od místních tkalců, ještě na konci 19. století. Podle vzpomínek Heleny Marečkové, řečené *Pavlovy*, byly *na stropě* v chalupě u Smrčků a u *Pavlů* v truhle schované staré, podélně proužkované sukně. Ještě na přelomu 50. a 60. let našeho století byly využívány jako převleky, když děti hrály ve škole divadlo. Významné místo měl mezi používanými látkami modrotisk. Danzingerova dílna v nedaleké Olešnici zásobovala modrotiskem od poloviny 19. století široké okolí prostřednictvím trhů i přímého styku se zákazníky. Ženy dávaly do barvy doma utkané plátno nejen na oblečení, ale také k bytovým účelům. Bavlněný modrotisk, užívaný nejdříve ve svátek, byl pro svou láci a praktičnost oblíbeným materiálem na ženské pracovní oblečení až do první světové války. Šily se z něho sukně (*modrací, modračky*), zástěry *s vokolkem* či *rantlem* (tj. s bordurou kolem spodního okraje), různé svrchní kabátky i nakonec celé šaty; do modrotiskových šátků se vážalo jídlo, osobní potřeby i dílo na prodej. Rozměrné modrotiskové přehozy překrývaly postele a ani modrotiskové povlečení nebylo vzácné. S technickým vývojem se původní barevnost (modrý podklad a bílý vzor) doplňuje o další barvy, žlutou a oranžovou. Olešnická

dílna pracovala ještě v meziválečné době, a tak si někteří dnešní pamětníci vzpomínají na užití modrotisku jak v pracovním, tak ve svátečním oblečení.

Sulkovecký a polomský kroj patří více jak sto let minulosti. Přesto si venkovské oblečení i dále udržovalo svá specifika a tradiční rysy. Jak je vidět na staré fotografii Božího Těla v Sulkovci, sváteční oblečení starších žen mělo v polovině našeho století jednotný ráz a neobešlo se bez typického šátku na hlavu. A takových charakteristických znaků bychom našli více.